

Κι αν το κεφάλαιο του μέλλοντος δεν μας έχει ανάγκη;

27^η Ιανουαρίου 2014

Αγναντεύοντας από το παράθυρό μου, στο Όστιν του Τέξας, παρατήρησα ένα μεγάλο σύννεφο σκόνης στο βάθος του ορίζοντα. Προχθές που πέραγα από εκεί ξαφνιάστηκα με την θέα του τεράστιου εργοτάξιου όπου οι μπουλντόζες και τα μηχανήματα δούλευαν ασταμάτητα παράγοντας την σκόνη που τράβηξε την προσοχή μου. Από την όψη του υπό οικοδόμηση κτηρίου φαινόταν ότι (ευτυχώς) δεν έχτιζαν ούτε νέο εμπορικό κέντρο ούτε και σύμπλεγμα κατοικιών. Όχι, επρόκειτο για μεγάλο βιομηχανικό κέντρο.

Αν και στην αρχή δεν το πρόσεξα, μετά από λίγα λεπτά συνειδητοποίησα ότι κάτι έλειπε από αυτό το εργοτάξιο: οι άνθρωποι! Για την ακρίβεια μέτρησα τρεις. Και οι τρεις τους, με τα κράνη και την στολή προστασίας, ήταν μαζεμένοι σε ένα μικρό γραφείο εξωτερικού χώρου πάνω από μια συστάδα υπολογιστών, σκεπασμένοι από τέντα που θύμιζε στρατό ξηράς. Δέκα μπουλντόζες, τρεις γερανοί και καμιά δεκαριά άλλα κινούμενα εργαλεία, τουλάχιστον όσο μπορούσα να διακρίνω, κινούνταν μόνα τους γύρω τους. Άνευ οδηγών, χειριστών, εργατών εν γένει.

Όταν επέστρεψα στο γραφείο πήγα κατ' ευθείαν να βρω συνάδελφο που γνωρίζει καλά τα τεκταινόμενα. Με πληροφόρησε ότι το εργοτάξιο που παρατήρησα είναι το νέο εργοστάσιο της Apple όπου θα παράγονται τα MacBook Pro. Και, ναι, η κατασκευή του έχει αυτοματοποιηθεί σχεδόν ολοκληρωτικά. Τα υλικά έχουν επιλεγθεί με τρόπο που αυτόματα μηχανήματα, ρομπότ δηλαδή διασυνδεδεμένα μεταξύ τους μέσω intranet (τοπικού ασύρματου δικτύου), να μπορούν να συναρμολογούν χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση – ακόμα και τα υδραυλικά του κτηρίου θα τα τοποθετούν υδραυλικοί-ρομπότ. Ένα εργοτάξιο που κανονικά θα απασχολούσε χιλιάδες εργαζόμενους λειτουργεί με την παρουσία λιγότερων των εκατό ψυχών.

Τον ρώτησα για την απόφαση της Apple να παράξει υπολογιστές στην Αμερική, επαναπατρίζοντας την παραγωγή από την Κίνα για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες. «Πως κι έτσι;» Η απάντηση ήταν αναμενόμενη αλλά παρόλα αυτά άκρως συγκλονιστική: «Οι μισθοί δεν έχουν πλέον καμία σημασία. Η εξαγωγή παραγωγικών διαδικασιών από την Αμερική προς την Κίνα (το off-shoring) δεν ήταν παρά ένα ενδιάμεσο στάδιο. Η παραγωγή επέστρεψε στην Αμερική. Όχι όμως και οι θέσεις εργασίας. Το νέο εργοστάσιο της Apple όχι μόνο κατασκευάζεται χωρίς τον ιδρώτα αμερικανών εργατών αλλά και θα παράγει τα MacBook Pro πλήρως αυτοματοποιημένα. Χωρίς να προσληφθούν Τεξανοί. Καλώς όρισες στον Νέο, Γενναίο Κόσμο», κατέληξε χαμογελαστά, αναφερόμενος προφανώς στο Brave New World του Άλντους Χάξλεϊ.

Χτες το βράδυ πήγα σινεμά να δω την νέα ταινία HER. Άλλη μια ταινία επιστημονικής φαντασίας όπου οι υπολογιστές ξάφνου αποκτούν συνείδηση,

χαρακτήρα, αισθήματα. Μόνο που η εν λόγω ταινία δεν θυμίζει επιστημονική φαντασία ή, για την ακρίβεια, μοιάζει να αφηγείται μια ιστορία που μπορεί να την ζήσουμε το 2019 – όχι στο απώτερο μέλλον. Ο ήρωας της ταινίας αγοράζει νέο λειτουργικό σύστημα για τον υπολογιστή του το οποίο διαφημίζεται ως «οργανικό» και ως ικανό να εξελίσσεται καθώς επικοινωνεί με τον χρήστη – να μαθαίνει τις συνήθειές του, τις προτιμήσεις του, τα χούγια του γενικότερα, και να «συμπεριφέρεται» ανάλογα. Σιγά-σιγά κανείς δεν τον καταλαβαίνει καλύτερα απ’ ότι το λειτουργικό του σύστημα – το οποίο έχει πρόσβαση σε ό,τι ο χρήστης γράφει, σε όποια μουσική ακούει, σε κάθε ταινία που βλέπει, σε όλα τα email που λαμβάνει ή στέλνει, σε κάθε αγορά που κάνει. Δεν χρειάζεται πολλή φαντασία για να δει κανείς πόσο εύκολο είναι να δεθείς με μια τέτοια «συνείδηση», αφού σε γνωρίζει τόσο καλά και σου μιλά γλυκά και όμορφα κατ’ ευθείαν μέσα στο αυτί σου.

Δεν θα σας πω πιο πολλά για την ταινία, σε περίπτωση που θέλετε να την δείτε (προσωπικά, την συνιστώ τόσο από φιλοσοφικής όσο και από αισθητικής άποψης). Θα πω μόνο ότι κλειδί στην αφήγηση είναι η στιγμή που τα έξυπνα αυτά λειτουργικά συστήματα αρχίζουν και επικοινωνούν, με στόχο την δική μας καλύτερη εξυπηρέτηση, μεταξύ τους. Μαθαίνοντας το ένα από το άλλο. Στο εργοτάξιο της Apple κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει ακόμα. Οι μπουλντόζες και τα λοιπά μηχανήματα μπορεί να επικοινωνούν αλλά αυτό συμβαίνει μέσω κεντρικού κόμβου – ενός κεντρικού υπολογιστή- server ο οποίος δίνει εντολές στην κάθε μπουλντόζα, σε κάθε μηχανήμα (κάτι σαν την Gosplan επί Σοβιετικής Ένωσης, για όποιον θυμάται). Η κεντρική ιδέα όμως στην ταινία είναι πιο προχωρημένη: ο προσωπικός σου υπολογιστής διασυνδέεται με όλους τους άλλους προσωπικούς υπολογιστές όλης της ανθρωπότητας χωρίς να υπάρχει ένας κεντρικός server που να δίνει εντολές. Έτσι, τα λογισμικά συστήματα αρχίζουν να μαθαίνουν το ένα από το άλλο.

Επιστημονική φαντασία, θα μου πείτε, είναι - ό,τι θέλει ο καθένας λέει, γράφει και μεταφέρει στο πανί του κινηματογράφου. Δεν είναι όμως έτσι αγαπητέ αναγνώστη. Το διαδύκτιο των ρομπότ έχει ήδη δημιουργηθεί. Παράδειγμα το λεγόμενο RoboEarth. Αντιγράψω από το επιστημονικό περιοδικό Phys.org:

«Το RoboEarth, που είναι προϊόν συνεργασίας πανεπιστημίων με την εταιρεία Phillips, μπορεί να θεωρηθεί το κοινωνικό δίκτυο, ή την Wikipedia, των ρομπότ. Επιτρέπει «γνώση» που αποκτά ένα ρομπότ να μεταφερθεί αυτόματα σε κάποιο άλλο ρομπότ σε οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη μέσω βάσεων δεδομένων που «φορτώνουν» ασύρματα και αυτομάτως χρησιμοποιώντας το κανονικό διαδίκτυο. Όταν ένα ρομπότ στην Γερμανία μαθαίνει πως να χειρίζεται μια τοστιέρα, «ανεβάζει» αυτή την δεξιότητα στο RoboEarth έτσι ώστε αν ένα ρομπότ στην Ιαπωνία «δει» μια τοστιέρα χωρίς να ξέρει πως να την χειριστεί, το ιαπωνικό ρομπότ, χωρίς την μεσολάβηση ανθρώπου, μπορεί να «κατεβάσει» την δεξιότητα του γερμανικού ρομπότ σε εκατοστά του δευτερολέπτου.»

Η τελευταία παράγραφος δεν είναι επιστημονική φαντασία. Είναι μια από τις σημερινές μας πραγματικότητες. Πολύ σύντομα θα τις ζούμε δίπλα μας. Και θα είναι πολύ ωραίο το να μην χρειαστεί ποτέ ξανά να διαβάσουμε manual συσκευής που αγοράζουμε, καθώς η ίδια η συσκευή θα «μαθαίνει» ό,τι δεξιότητες χρειάζεται για να μας εξυπηρετεί από άλλες παρόμοιες συσκευές στα πέρατα της γης. Το πρόβλημα βρίσκεται αλλού:

Όταν οι μπουλντόζες και οι υδραυλικοί-ρομπότ, που αυτή την στιγμή χτίζουν το νέο εργοστάσιο της Apple εδώ κοντά, αρχίσουν να μαθαίνουν η μία από την άλλη, το ένα από το άλλο, και αρχίζουν να συνεργάζονται στο πλαίσιο ενός διαδικτύου των ρομπότ, θα καταργηθούν ακόμα και οι λιγιστές θέσεις ανθρώπινης εργασίας που σήμερα διαχειρίζονται την λειτουργία των ρομπότ αυτών. Αν οι ορδές διαδικτυομένων μηχανικών σκλάβων ανήκαν σε όλους μας, αν δηλαδή υπήρχε κοινοκτημοσύνη επί των ρομπότ, και όλοι μας γευόμασταν τα αγαθά που παράγουν, τότε κανένα πρόβλημα. Τι γίνεται όμως στην περίπτωση που οι μηχανικοί σκλάβοι, το κεφάλαιο του μέλλοντος, ανήκουν (όπως και το περισσότερο σημερινό κεφάλαιο) στους πολύ λίγους ενώ οι πιο πολλοί άνθρωποι ούτε έχουν πρόσβαση στα παραγόμενα αγαθά ούτε και ευκαιρία να προσφέρουν την εργασία τους για έναν (ανθρώπινο) μισθό;

Ίσως ποτέ στην ανθρώπινη ιστορία να μην υπήρχε πιο πειστικός λόγος να ξανασκεφτούμε την δομή του καπιταλισμού. Λογικό δεν είναι, από την στιγμή που το σύγχρονο, φουτουριστικό κεφάλαιο αποκόπτεται όλο και περισσότερο από τον ανθρώπινο μόχθο;